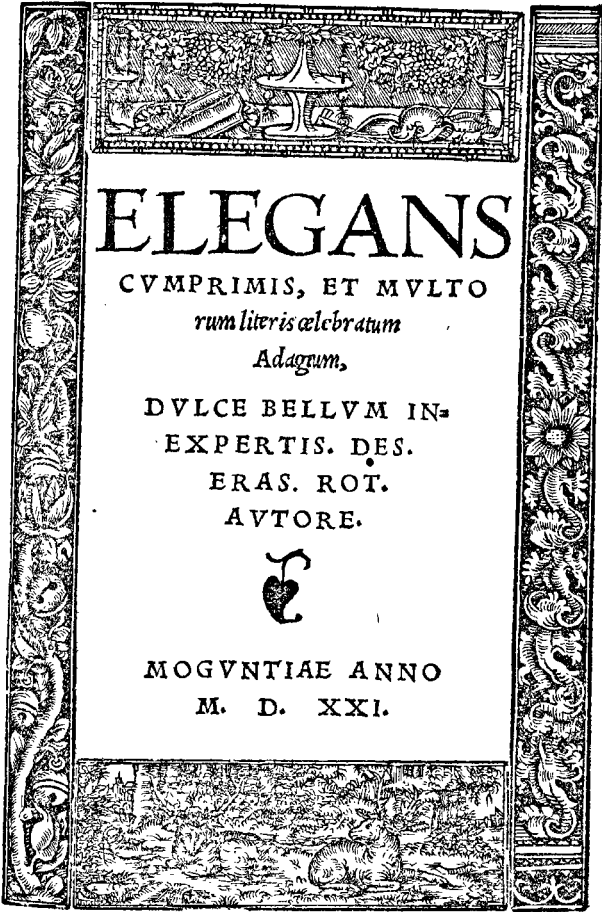

Les Bibliothèques Virtuelles Humanistes

Extrait de la convention établie avec les établissements partenaires :

- ces établissements autorisent la numérisation des ouvrages dont ils sont dépositaires (fonds d'Etat ou autres) sous réserve du respect des conditions de conservation et de manipulation des documents anciens ou fragiles. Ils en conservent la propriété et le copyright, et les images résultant de la numérisation seront dûment référencées.
- le travail effectué par les laboratoires étant considéré comme une « oeuvre » (numérisation, traitement des images, description des ouvrages, constitution de la base de données, gestion technique et administrative du serveur), il relève aussi du droit de la propriété intellectuelle et toute utilisation ou reproduction est soumise à autorisation.
- toute utilisation commerciale restera soumise à autorisation particulière demandée par l'éditeur aux établissements détenteurs des droits (que ce soit pour un ouvrage édité sur papier ou une autre base de données).
- les bases de données sont déposées auprès des services juridiques compétents.

ELEGANS

CUMPRIMIS, ET MVLTQ

rum literis celebratum

Adagium,

DVLCE BELLVM IN-

· EXPERTIS. DES.

ERAS. ROT.

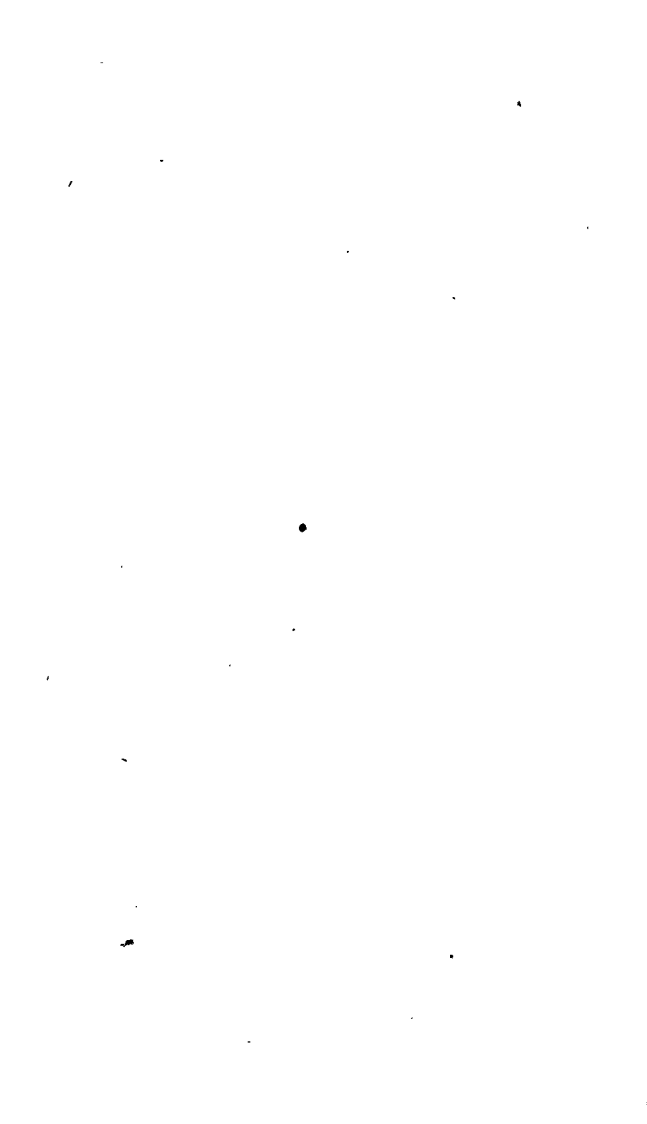
AVTORE.

MOGVNTIAE ANNO

M. D. XXI.

DVLCE BEL

LVM INEXPERTIS. PER DESY-
DERIVM ERASMVVM RO-
TERODAMVM.

T ELEGANS cūprimis, et
multorum literis celebratum ad-
agium est, γλυκὺς ἀπείρων
πόλεμος, id est. Dulce bellum
inexpertis. Sum quædā in rebus
mortalium, quæ quantum habeāt
discriminis ac malorum, non in-

telligas, nisi factis periculo. Dulcis inexpertis cultura po-
tentis amia. Expertus metuit. Bella res et splendida ui-
detur, inter aulicos obambulare proceres, in regijs uersa
ri negocijs, at senes, quibus usu penitus cognita res est, ab
ea felicitate libenter abstinent. Suaue uidetur, amare puel-
las sed ijs qui nondū senserūt, quantū amoris insit amari.
Ad eundem item modum accommodari poterit, ad quod-
uis negotium multo cum periculo, multisq; coniunctum
malis, quod nemo uelit capeffere, nisi iuuenis, et rerum
imperitus. Siquidem Aristoteles in Rhetoricis hanc ad-
fert causam, cur iuuenta sit audacior, contra senectū timi-
dior, quod illis imperitia rerum confidentiam pariat, his
multorum experientia malorum, timiditatem et contatio-
nem. Quod si quicquid est in rebus mortalium, quod contan-

A ij ter aggredi

ter aggredi conueniat, immo quod oporteat modis omnibus fugere, deprecari, propellere, certe bellum est, quod non alia res uel magis impia, uel calamitosior, uel latius pernicioſa, uel hærens tenaciſſima, uel tetrior, & in totum homine indignior, ut ne dicam Chriſtiano. At dictum mirum quàm hodie paſſim, quàm temere, quàm quauis de cauſa, ſuſcipitur, quàm immaniter ac Barbariæ geritur, non tantum ab ethnicis, uerùm etiam à Chriſtianis, nec prophetis modo, uerumetiam à ſacerdotibus & Episcopis, nec ſolum à iuuenibus & imperitis, uerumetiam à ſenibus, & toties expertis, nec à plæbeis tantum & uulgo natura mobili, ſed poſſimum à primæpibus, quorùm officiũ erat temerarios ſtultæ multitudinis motus, ſapientia, rationeque componere. Neque deſunt Iureconſulti ac Theologi, qui ad iſta tam neſaria, ſcæces admouent, et frigidam (quod autem) ſuffundunt. Quibus rebus fit, ut nunc bellum adeo recepta res ſit, ut demirentur homines, eſſe cui non placeat. Adeo probata, ut impium ac pene dixerim hæreticum ſit improbaſſe rem unam omnium, ut ſcæleriſſimam, ita miſerrimam quoque. At quanto iuſtius erat illud demirari quis malus genius, quæ peſtis, quæ intemperia, quæ furia, primum in hominis mentem immiſerit, rem uſque adeo beluina, ut placidum illud animal, quod natura pæa bene uolentiæque genuit, quod unum omnium ſaluti prodidit, tam ferina ueſania, tam inſanis tumultibus in mutuam rueret perniciem. Id quod magis etiã admirabitur, quiſquis

animi

animum à vulgo receptis opinionibus, ad ipsam rerum
 uim & naturam perspicendam conuerterit, ac seorsim
 hinc hominis magnem, hinc belli simulachrum uere phi-
 losophicis oculis aliquantisper contempletur. Primum igitur
 si quis habitum modo figuramque corporis humani
 consideret, an non protinus intellecturus est, naturam
 uel potius deum, animal hoc non bello, sed amicitiae, non
 exito, sed saluti, non iniuriae, sed beneficentiae gnuisse?
 Nam cæterorum animantium suis unumquodque instru-
 xit armis. Taurorum impetus armauit cornibus, Leonū
 rabiem unguibus, Apris fulmineos affixit dentes. Ele-
 phantos præter autem & molem, promissa de quoq; tuta-
 tus est, Crocodilum cutis uelut laminis communiuit, Del-
 phinis teli uicè pinnas addidit, Histricem spinis, Ratam a-
 culeis defendit, Gallis calcar addidit. Alia testis, alia Co-
 rio, alia Corticæ, communiuit. Sunt quorum incolumitati,
 perniciatate prospexit, ueluti Columbīs. Sunt rursum, qui-
 bus uenenum teli uicè tribuit. Addidit his speciem tetram
 ac beluinam, addidit oculos truces, uocis stridorem. Inse-
 uit natus quædam dissidia. Solum hominem nudum pro-
 duxit, imbecillum, tenerum, inermem, mollissima carne,
 cute leui. Nihil usquam in membris, quod ad pugnam, aut
 uiolentiam datum uideri possit, ut ne dicam interim, quod
 cætera fere, statim, ut nata sunt, sibi sufficiunt ad uitam
 tuendam, solus homo sic prodit, ut multo tempore totus à
 subsidio pendeat alieno. Nec fari nouit, nec ingredi, nec

abum capere, uagitu tantum implorat opem, ut uel hinc
 conijâ possit, solum hoc animal totum amicitiae nasâ, quæ
 mutuis officijs & coit, & cohæret potissimum. Proinde
 natura uoluit hominem uitæ munus, non tam sibi, quam
 beneuolentiæ acceptum ferre, quo uidelicet intelligeret se-
 se gratijs esse dicatû ac necessitudini. Tum speciem dedit nô
 tetram & horridam uti cæteris, sed mitem ac placidam,
 amoris ac beneuolentiæ notas præ se ferentem. Tribuit oca-
 los amicos, & in his animi signa. Dedit brachiorum si-
 nus ad complexum. Dedit osculi sensum, quo æu copula-
 rentur, & sese contingerent animi. Vni risum attribuit,
 alacritatis indiciû. Vni lachrymas, clementiæ & mise-
 ricordiae symbolum. Quin & uocem dedit, non minacem
 & horrendam, sicuti beluis, sed amicam & blandam.
 Nec his contenta natura, sermonis & rationis usum uni-
 tribuit, quæ quidem res ad parandam & alendam be-
 neuolentiam imprimis ualet, ne quid omnino per uim in-
 ter homines gereretur. Inseuit odium solitudinis, amorē
 sodalitatis. Indidit penitus beneuolentiæ semina. Fecit ut
 quod est saluberrimum, idem sit & suauissimum. Quid
 enim amico iucundius? At rursum, quid æque necessari-
 um? Proinde si maxime liceret absque mutuo commercio
 commodè uitam agere, nihil tamen iucundum uideri possit
 absque sociâ, nisi si quis prorsus hominem exuerit, & in
 beluam degenerarit. Ad didit insuper liberalium discipli-
 narum studium, & cognitionis ardorem, quæ res ut po-
 tissimum

tissimum abduat hominis ingenium ab omni feritate, ita ad conaliandas necessitudines præcipuam vim habet. Si quidem nec affinitas, nec sanguinis propinquitas arctioribus, aut firmitioribus amicitiae uinculis astringit animos, quam societas honestorum studiorum. Super hæc, admirabili quadam uarietate, dotes tum animorum, tum corporum inter mortales partita est, nimirum ut singuli in singulis inuenirent, quod uel amarent ac suspicerent ob excellentiam, uel ob usum & necessitatem ambirent & amplecterentur. Denique indidit diuinæ mentis fantillulam, ut nullo etiam ostenso præmio, tamen per se uiuet bene mereri de omnibus. Id enim deo maxime proprium ac naturale, suo beneficio consulere uniuerfis. Alioqui quid illud est, quod haud uulgarem animosentimus uoluptatem, ubi quem per nos seruatum intelligimus? Proinde deus in hoc mundo uelut simulachrum quoddam sui constituit hominem, ut æu terrenum quoddam numen, saluti prospiceret omnium. Sentiant hoc ipsa etiam bruta, cum uideamus non milia solum, uerum etiam Pardos & Leones, & his immittiores beluas, in magnis periculis ad hominis opem confugere. Hoc extremum omnibus asylum, hæc ara est uniuerfis. Hominis effigiem utamque depinximus. Nunc belli simulachrum ex aduerso cum hac, si uidetur, componamus. Iam igitur uidere te puta, barbaras cohortes, ipso uultu sonoque uocis horrendas, hinc atque hinc instructas ferratas ades, for-

*midabilem armorum crepitum, simul & fulgorem,
 inamabilem tantæ multitudinis fremitum, oculos minas-
 ces, rauca cornua, terrificum Taratantara cantum,
 bombardarum tonitrua, non minus formidolosa ueris,
 sed magis noxia, clamorem insanum, concursum furi-
 osum, immanem laniationem, cadentium & occidentium
 crudeles uices, congestas strages, undantes cruore
 campos, fluuios humano tinctos sanguine. Fit interea non-
 nunquam, ut frater inadat in fratrem, affinis in affinem,
 amicus in amicum, & communi furore iam debachante,
 in eius uiscera stringit ferrum, à quone uerbo quidem un-
 quàm fuerit læsus. Denique tantum malorum habet illa
 Tragedia, ut à commemoratione quoque pectus huma-
 num abhorreat. Vt interim nō referam illa uulgaria præ-
 his, leuiaq; protritas passim segites, exustas uillas, incen-
 sos pagos, abacta pecora, constupratas uirgines, tractos
 in captiuitatem senes, direpta phana, latrocinij, præda-
 tionibus, uiolentia, plena omnia. Vtq; tacæam illa, quæ fe-
 liçissimum etiam ac iustissimum bellum consequi solent, Ex-
 pilatam plæbem, oneratos proceres, tot senes orbos, &
 simul in cæde liberorū occisos, tot anus destitutas, & cru-
 delius q̃ ferro pemptas, tot matronas uiduas, tot liberos
 orphanos, tot domos funestas, tot opulentos ad inopiam
 redactos. Nam de morū p̃uide quid attinet loqui, cum ne-
 mo nesciat uniuersam uitæ pestem, semel è bello proficiã?
 Hinc pietatis contemptus, hinc legum neglectus, hinc
 ad quiduis*

ad quiduis audendum sceleris præoptus animus. Hoc fonte nobis tam ingens latronum, raptorum, sacrilegorum, paussorum turba scatet. Et quod est omnium grauissimū, hæc tam exitialis pestilentia, nescit se suis continere spacijs. Sed in uno quopiā angulo nata, non solum finitimas regiones ueluti contagio peruiadit, uerumetiam procul semotas, uel mercede uel per affinitatis, aut fœderis occasione in cōmunem tumultum, ac rerū tempestatem pertrahit. Quinetiam bellum è bello feritur, è simulato uerum, è pusillo maximū exoritur, neq; raro solet in his accidere, quod de Lernæo monstro fabulis proditum est. Hisce de causis opinor, ueteres illi poëtæ, qui rerum uim ac naturam, & sagacissime perspexerunt, & aptissimis figmentis adumbrarunt, tradidere bellum ab inferis imitti, idq; furiarum ministerio, neq; quamlibet furiam ad hoc negocij faciendum, esse idoneam. Deligitur omnium pestilentissima, cui nomina mille, mille nocendi artes. Hæc innūeris armata colubris, tartarea buccina præanū. Pan insano tumultu cōplet uniuersa. Bellona furiosum quatit flagellum. Furor impius, ruptis omnibus uinculorum nodis, euolat horridus ore cruento. Neq; non uiderunt hæc grāmatici, quorum alij bellum κατ' ὄντι φερασiv dictum uolunt, quod nihil habeat neq; bonū, neq; bellum, nec alia ratione bellum esse bellum, quā furiæ Eumenides. Alij malunt à belua deductum, quod beluarum sit, non hominum in mutuum exitum ingredi.

At mihi sanè plusquàm ferinum, plusquàm beluinum esse videtur, armis conflagere. Primū enim pleraq; brutorum animantium in suo quodq; genere, concorditer & auxiliiter degunt, gregatim incedunt, ope mutua sese tuentur. Ne feræ quidem omnes dimicant. Sūt enim & innoxie, sicut Dæmæ & Lepores, sed omnium efferaatissimæ, ueluti Leones, Lupi, Tigrides. Quanquàm nec hæ belligerantur inter sese, quemadmodum nos. Canis caninam nō est. Leonum inter se feritas non dimicat. Draconi cum Dracone pax est, inter uenena conuenit. At homini nulla fera perniciosior, quàm homo. Rursum illæ cum pugnant, suis pugnant armis, nos præter naturam arte acadæmonum excogitatis, instruimur homines in hominum perniciem. Nec illæ quibuslibet de causis seuiunt, uerum ubi uel famem stimulat in rabiem, uel se peti sentiunt, uel foetui suo timent. Nos, deum immortalem, quàm friuolis de causis, quas bellorum tragædias exatamus? Ob inanissimos titulos, ob puerilem iram, ob mulierculam, ob causas, his quoq; multo magis ridiculas. Ad hæc inter feras unicuique bellum est, idq; perbreue. Et ut cruentissima pugna sit, una aut altera uulnerata discedit. Quando auditum est, id quod passim faciunt homines, centum milia beluarum mutuo laniatu concidisse? Adde, quod ut feris quibusdam naturalis dissidium est cum alijs diuersi generis, ita rursus habent, cum quibus genuina firmaq; hærent amicitia. At homini cum homine, et cuilibet, cum quolibet

quolibet, iugis pugna est, nec ullum satis firmum foedus inter ullos mortalium. Adeo quicquid à sua degeneravit natura, in peiorem degenerat speciem, quàm si natura malignam ingenuisset. Vis scire quàm ferina, quàm foeda quàm non digna homine res sit bellum? Spectasti ne aliquando leonem cum urso commissum? Qui rictus, qui rugitus, qui fremitus, quæ immanitas, quæ laniatio? Inhorrescât, qui spectat etiam in tuto. At quanto foedius spectaculum, quanto immanius, uidere hominem cum homine tot armis, tot telis instructum conflagere? Quæso te quis homines crederet, nisi consuetudo mali sustulisset admirationem? Ardent oculi, pallent ora, furorem præfert incessus, frendet uox, clamor insanus, totus ferreus est, crepant arma, fulminant bombardæ. Mitius erat, si cibi causa homo hominem deuoraret, si sanguinem hauriret, quanquàm hûc quoque uentum est à quibusdam, ut id odij gratia faciant. At nunc idem fit crudelius telis ueneno tinctis, tartareis machinis. Nullum usquam hominis uestigium. An credas hic ipsam naturam agnitam, quod condidit? Et si quis admoneat, an non merito huiusmodi uerbis sit admiratura? Quod nouum spectaculum ego uideo? Quis tartarus hoc nobis portentum edidit? Sunt qui me noueram appellent, quod in tam immensa rerum summa, uenena quædam genuerim, quanquam hæc in hominis commodum cessura. Quod aliquot animantia perum mitia finxerim, etiam si nulla fera tam immitis est,

quia arte

quin arte & officijs possit dāurari. Hominis cura māsua
 sunt leones, mitescunt Dracones, seruiunt Vrsi. Quæ tã
 dem est ista plusquã nouerca, quæ nouam hanc beluam,
 totius mundi pestem nobis dedit? Vnum animal totum ge
 nui beneuolentiæ placidum, amicum, salutare. Quid ac
 cidit, ut in huiusmodi feram degenerarit? Nihil agnosco
 hominis illius, quem finxi. Quis malus genius uitauit
 opus meum? Quæ saga mentem humanam excantauit, et
 incantauit beluinam? Quæ Ciræ natiuam uertit formam?
 Iuberem ut ad speculum sese contemplaretur infelix, sed
 quid cernant oculi, cum mens absit? Tamen aspice te i
 psam si potes furiose bellator, si quo pacto contingat re
 sipiscere. Vnde tibi minax crista uertias? Vnde fulgens
 galea, unde ferrea cornua, unde pinati cubiti? unde squa
 me, unde dentes ærei, unde laminae? unde tela loetifera?
 unde uox plusquam ferina? unde uultus iste plusquam
 beluinus? unde tonitru & fulmen, ipso Iouis fulmine,
 tum formidabilius tum nocentius? Ego te diuinũ quoddã
 animal finxi, quid uenit in mentem, ut te ipsum in tam
 immanem beluam transformares, ut nulla iam belua,
 futura sit belua, si cum homine componatur? Hæc atq;
 id genus alia permulta diceret opinor, architectrix illa
 rerum natura. Proinde cum sic conditus sit homo, quem
 admodum ostensum est, cum huiusmodi res sit bellum,
 quemadmodum nimium crebro sentimus, haud medio
 criter admirandum uidetur, quis deus, qui morbus, aut
 qui casus,

qui casus, primum in humanum pectus immiserit, ut
 letale ferrum in hominis stringeret uiscera? Multis gra-
 dibus ad tam insignem uesaniam uentum sit oportet. Ne-
 mo siquidem repente fuit turpissimus, ut inquit poëta
 Satyricus. Semperq; malorum maxima, sub umbra ac
 specie boni subreperunt in uitam hominum. Olim igitur
 cum rudes illi prisâque mortales, nudî. sine mœnibus,
 absque tecto, uitam in syluis agerent, euenit aliquoties,
 ut à feris ac beluis offenderentur. Cum his igitur primû
 homini bellum susceptum est, & uir fortis habebatur, ac
 dux, qui ferarum uim ab hominum genere depulisset.
 Quin & æquissimû uidebatur iugulare iugulantes, tru-
 cidare trucidantes, præsertim cum nulla læssitæ inu-
 ria ultro nos impeterent. Ea res cum summæ laudi duce-
 retur, hinc enim deus factus est Hercules, Cœpit animo-
 sa iuuentus, passim uenari beluas, exiuuium cœu trophæ-
 um ostentare. Deinde non contenti iugulasse, pellibus illa-
 rum sese munierunt aduersus rigorem hyemis. Hæc cœ-
 rant prima homicidia, hæc spolia. Post hæc lōgus pro-
 gressi, rem ausi sunt, quam Pythagoras uehementer im-
 piam arbitratus est, & nobis poterat prodigiosa uideri,
 nisi uetaret consuetudo, quæ tantam ubique uim habet,
 ut apud nationes quasdam puum fuerit habitum, paren-
 tem grandæuum, plagis obrutum in fossam depellere,
 & eripere uitam illi, per quem uitæ munus contigerat.
 Sanctum haberetur carnibus affinium amicorum uesâ :

Pulchrunt

Pulchrum existimaretur, uirginē in Veneris phano p-
 stare populo, multaq; ijs absurdiora, quæ si quis nunc
 referat tantum, nemo non sit abominaturus. Adeo nihil
 est tam scelerosum, nihil tam atrox, qd' et nō probetur,
 si id commendet assuetudo. Ergo quod ausi sunt facinus?
 Non ueriti sunt uesti ferarum extinctarū cadaueribus,
 dentibus laniare carnem exanimem, haurire sanguinē,
 exugre saniem, & uiscera, ut ait Ouidius, in uiscera con-
 dere. Id facinus, tametsi mitioribus ingenijs tum immane
 uideretur, tamen cōmendauit usus & commoditas. Pro-
 cæsum est longius. A noxijs feris itum est ad pecudes in-
 noxias. Seuitum est passim in oues, animal sine fraude
 doloq; scuitum in leporem, non ob aliud crimen, nisi
 quot esculentus esset. Nec temperatum est à boue domesti-
 co, qui suo sudore diu familiam aluerat ingratam. Nulli
 uolucrum nulli pisium generi paratum est, & eo pro-
 cæssit gulæ tyrannis, ut nullum animal usquam tutum es-
 set ab hominis crudelitate. Verum hoc quoq; persuasit
 consuetudo, ut scuitia non uideretur in ullum animantis
 genus, modo ab hominis cæde temperaretur. Sed in no-
 bis fortasse situm est, uita quemadmodum mare non ad-
 mittere, uerum ut amisso limitem præscribamur, id non
 est cuiquā in manu. Semel receptū utrūuis, haud nostro
 duatur arbitrio, sed suo fertur impetu. Posteaquam his
 rudimentis essent ad cædem exeritati, persuasit ira, ut
 homo hominem, fuste saxoue, aut pugno peteret. Siquidē
 ijs ad

ijs adhuc armis tum pugnabatur opinor, & iam occiden-
 dis peaudibus didicerant, hominem quoque minimo nego-
 cio posse perimi. Verum ista crudelitas diu constitit intra
 monomachias. Ad hæc nonnullam etiam æqui speciem ha-
 bebat sustulisse inimicum, laudi quoq; cœptum est dari,
 si quis uiolentum & pestilentem hominem, cuiusmodi fe-
 runt fuisse Cæcum & Busyridem confessisset, orbemq; mō-
 stris istiusmodi liberasset. Siquidem uidemus hos etiam
 titulos in Herculis extare laudibus. Deinde cōcursum est
 à pluribus, ut quosque uel affinitas, uel uicinia, uel neces-
 situdo coniunxerat. Et quod nunc latrocinium est, tum
 bellum erat. Saxis & sudibus præustis, etiamnum res
 gerebatur. Riuiulus occurrens, aut rupes, aut simile
 quippiam obuuium prælia dirimebat. Interea dum crescât
 usu feritas, dum gliscunt iræ, dum magis ardesât ambi-
 tio, furorem suum armant ingenio. Excogitantur arma
 qualiacunq;, quibus se communirent, excogitantur tela,
 quibus hostem perderent. Iam passim, iam frequentiore
 manu, iam armati conflictari cœperunt. Nec huic mani-
 festo furori, suus defuit honos. Bellum appellarūt, & uir-
 tutem esse uoluerunt, si quis sui capitis periculouim hosti-
 um, à liberis, ab uxore à pecore, à domesticis latebris p-
 pelleret. Atq; ita paulatim una cum rerum cultu crescēte
 malitia, bellū indicere cœpit, ciuitas ciuitati, regio regioni,
 regnum regno. Quanquā in re per se crudelissima ta-
 men remanebant adhuc humanitatis pristinae uestigia.

Repteabant

Repetebantur res per scāalem, atabantur testes superi, uelitatione præludebatur ad pugnam. Telis uulgaribus, & uirtute, non dolo res agebatur. Nefas erat ferire hostem, nisi signo dato, non licebat pugnare, ubi receptui cēnisset imperator. Deniq; uirtutis & gloriæ certamē erat, magis quam occidendi cupiditas. Necdum arma mouebantur, nisi in exteros, quos ob id hostes, uelut hospites appellabāt. Hinc nata sunt imperia, quorum nullum unquam fuit in ulla natione, quod non fuerit multo generis humani sanguine paratum. Deinceps assidue bellorū uices, dum uicissim alius alium ab imperio depellit, & si bi uindicat. Post hæc cum imperia quoque ad sceleratissimos mortales deuenissent, iam in quoslibet, pro libidine mota sunt arma, neq; male meriti, sed bene fortunati, coeperūt maxime belli periculis esse obnoxij, etiam prælii scopus, non laus est, sed sordidum lucrum, aut hoc etiam sceleratius aliquid. Non dubito quin hæc prospexerit sapientissimus ille Pythagoras, cum philosophico cōmento multitudinem hominum imperitam à laniandis pecudibus deterreret. Videbat futurum, ut qui nulla laesifitus iniuria, pecudis innoxie sanguinem fundere consueuisset, idem commotus ira, & iniuria prouocatus, non metueret hominem interimere. Porro bellum quid aliud est, quā multorum commune homicidium? & latrocinium, hoc sceleratius, quo latius patens? Sed ridentur hæc æu deliramenta scholasticorū, à crassis proceribus nostri temporis.

nostri temporis. Et tamen ab his imitijs, huc uidemus esse peruentum insanie, ut tota uita nihil aliud agatur. Belligeramus assidue, gens cum gente colliditur, regnum cum regno, diuitias cum diuitate, princeps cum principe, populus cum populo, & quod ethnica quoque fatentur impium, affinis cum affini, cognatus cum cognato, frater cum fratre, filius cum patre. Denique quod ego sane puto ijs omnibus atrocius Christianus cum homine, addam inuitus quod est atrocissimum, Christianus cum Christiano. Et o cecitatem mentis humanæ hæc nemo miratur, nemo detestatur. Sunt qui applaudant, qui uehant laudibus, qui rem plusquam tartaream sanctam appellent. Bellatur à decrepitis, bellatur à sacerdotibus, bellatur à monachis, & cum re tam diabolica CHRISTVM miscemus. Concurrunt ad eas utrinque, crucis insigne præferentes, quæ uel ipsa poterat admonere, quo pacto conueniat uincere Christianos. A sacro illo coelesti, quo perfecta illa & ineffabilis Christianorum coniunctio representatur, curritur ad mutuam eandem, & rei tam impiæ CHRISTVM facimus & spectatorem & autorem. Vbi nam diaboli regnum est, si in bello non est? Cur huc pertrahimus CHRISTVM, cui atius cum quouis lupanari conueniat, quam cum bello Indignatur Paulus apostolus, ullam esse controuersiam inter Christianos, ut iudex sit ad eundem, qui litem dirimat. Quid si conspiceret nos toto orbe belligerantes, & quam libet leui de causa, immanius quam ulli bellarint ethnica,

crudelius quàm ulli barbari? idque fieri autoribus, hor-
tatoribus adiutoribus his, qui pacificum illum, & omnia
conglutinantem pontificem repræsentant, quique pacis or-
mine salutant populum. Neq; me clam est, quid iamdu-
dum mihi reclament Cares isti. Bellum suscipimus inuiti,
aliorum coacti malefactis. Ius nostrum persequimur. Quic-
quid malorum habet bellum, illis feratur acceptum, qui
belli dedere causas. Sed quiescant interim paulisper, &
horum causationes suo loco resellemus ac fucum hunc, quo
morbum nostrum præteximus, detrahemus. Iam sicut ho-
minem cum bello, hoc est animal placidissimum, cum re
longe immanissima composuimus, quo magis perspicua fie-
ret atrocitas, sic bellum cum pace, rem miserrimam, pa-
riter & sceleratissimam, cum re feliciissima, simul & opti-
ma comparemus, atq; ita demum apparebit, quantæ des-
metiæ sit, tãto tumultu, tantis laboribus, tanto sumptu, tan-
to discrimine, tot calamitatibus affectari bellum, cum mul-
to minoris enim possit concordia. Principio quid in rerum
natura dulcius, aut melius amicitia? Nihil perfectio. Atqui
quid aliud est pax, quàm multorum inter se amicitia? Sicut
contra bellum nihil aliud est, quàm plurium simultas. Bonorum
autem ea ratio est, ut quo latius pateant, hoc plus adferant
commoditatis. Proinde cum unius cum uno necessitudo, res
sit adeo suavis & salutaris, quàm ingens erit felicitas, si re-
gnum cum regno, si natio cum natione, necessitudinis uin-
culo copuletur? E diuerso, malarum rerum ea est natura,
ut quo

ut quo latius manarint, hoc magis sint suo dignæ uocabu-
lo. Itaque si miserum, si sceleratum est, hominem cum ho-
mine ferro congregari, quanto calamitosius, quantoque scē-
leratius est, idem à tot hominum milibus fieri? Concordia
res parvæ crescunt, discordia dilabuntur et magnæ. Pax
omnium bonarum rerum & parens est & nutrix. Bel-
lum repente semelque, quicquid est lætum, quicquid est
pulchrum, obruit, extinguit, abolet, omniumque mal-
rum Lernam quandam in uitam mortalium effundit. Pa-
cis tempore, non secus ac si nouum quoddam uer rebus
humanis adfulserit, coluntur agri, uernant horti, pas-
cuntur lætæ pecudes, edificantur uillæ, extruuntur oppida,
instaurantur collapsa, ornantur & augentur extructa,
crescunt opes, aluntur uoluptates, uigent leges, floret rei
publicæ disāplina, feruet religio, ualet æquitas, pollet
humanitas, calent artes opificum, uberior est quæstus
pauperum, splendidior opulentia diuitum. Efflorescunt
honestissimarum disāplinarum studia, eruditur iuuen-
tus, tranquillo fruuntur ocio senes, bonis auspicijs nu-
bunt uirgines, laudantur simili prole puerperæ. At si-
mulatque belli seuæ tempestas ingruerit, deum immor-
talem, quàm ingens malorum pelagus occupat, inundat,
obruit uniuerſa. Abiguntur armenta, proteruntur se-
getes, trucidantur agricolæ, exuruntur uillæ, tot sæculis
extructæ florentissimæ ciuitates, una procella subuer-
tuntur. Adco proliuius est lædere, quam beneficere.

Ciuum opes ad execratos latrones ac sicarios transferruntur. Mœrent domus, metu, luctu & quærimonijs, lamentis complentur omnia. Frigent artes opificum, pauperibus, aut ieiunandum, aut ad impias confugiendum artes. Diuites aut ereptas deplorant facultates, aut timent relictis, utroq; modo miserrimi. Virginum aut nullæ, aut tristes & funestæ nuptiæ. Desolatæ matronæ domi steriles cunct, silent leges, ridetur humanitas, nullum habet locum æquitas, religio ludibrio est, sacri & prophani nullum omnino discrimen. Corruptitur omni uitorum genere iuuentus, damnant longæuitatem suam luctuosi senes. Nullus honos honestis literarum studijs. In summa plus malorum sentimus in bello, quàm ullius sermo possit assequi, nedum meus. Forte tolerari poterat, si bella calamitosos modo nos facerent, non etiam nocentes & impios, si pax feliciores tantum redderet, non meliores quoq;. Nimum heu nimium malorum erat, quibus assidue uelit nos lit, uexatur, atteritur, absorbetur erummosa mortalitas. Ante bis mille ferme annos, trecenta morborum nomina mediis sunt animaduersa, præter species, iam & quoti die subnascentes nouos, & senectutem ipsam, morbum inuitabilem. Legimus alibi, totas urbes terræ quassatione subrutas, alibi conflagraisse fulmine, alibi solidas etiam hiatu terrarum absorptas regiones, oppida suffossione animalorum corruisse, ut ne commemorcm, quantam hominū multitudinem iam ob assuetudinem contempti casus absu-

mant;

mant, exundatio maris & fluminum, ruina montium & ædificiorum, uenena, lapsus, feræ, æbus, potus, somnus. Alium haustus in potu lactis pilus, alium aânium uux, alium os piscis inherens gutturi præfocauit. Sunt quos subitum exanimari gaudium, nam de uehementi dolore minus est mirum. Adde nunc fatales pestilentias, non raro passim sæuientes. Nulla pars orbis est, unde non immineat periculum humanæ uitæ, alioqui per se quoque fugatissimæ. Tantum undique malorum obturbat, ut non sine causa, Homerus hominem animantium miserrimum pronundauerit. Verum hæc mala quoniam nec uitari facile possunt, nec nostro accidunt uitio, calamitosos tantum faciunt, non item faânorosos. Quid iuuat tam innumeris obnoxios calamitatibus, ultro sibi malum, perinde quasi desit, accersere? Et accersere non quoduis malum, sed malum omnium multo teterrimum, tam perniciosum, ut unum uincat omnia, tam fecundum, ut unum in se complectatur uniuersa, tam pestilens, ut non minus impios efficiat, quam erummosos, ut miserrimos reddat, nec tamen miserandos. Adijæ iam his omnibus, quod pacis commoda latissime sese diffundunt, & ad plurimos pertinent. In bello, siquid feliâter accidit, quanquam, o superi, quid hic potest diu felix? id ad paucos pertinet, & eos indignos. Alterius salus, alterius est exitum, alterius opes, alterius sunt spolia. Huius triumphus, illius est luctus, ut acerbâ sit infeliâtas, immanis & cruenta feliâtas.

Quamquam plerunque fit, ut iuxta Cadmæam, quam uocant uictoriam, utraque pars ploret. Et haud scio, an unquam bellum adco æsserit feliâter, ut cordatum uictorem suscepti non pœnituerit. Ergo cum pax res sit omnium tum optima, tum iucundissima, bellum contra res omnium miserrima, simul & sceleratissima, num hos sanæ mentis arbitrabimur, qui cum illam mediocri negotio parare queant, hoc malint summis etiam difficultatibus acersere. Primum quàm insuauis res primus ille belli rumor, deinde quantum inuidiæ subeundum prinâpi, dum crebris decimationibus expilat suos. Quantum negocij in adiungendis aut retinendis auxilijs, quantiû in acersendis barbaricis cohortibus, & mercenario milite. Quantum impendij, simul & curarum in apparandis classibus, in extruendis aut sardendis arâbus & præsidijs, in adornandis tentorijs, in fabricandis & comportandis machinis, armis, telis, sarânis, uehicularis, commeatu. Quantum laboris exhauriendum, in compingendis uallis, in euacuandis fossis, in suffodiendis cuniculis, in excubijs, in stationibus, in exercitamentis. Omitto iam metus, omitto pericula, (quid enim non metuendum in bello?) Quis enumerare ualeat incommoda uitæ, quæ stultissimi milites in astris perferunt? Victum, quem bos quoque fastidiat Cyprus, somnos raros, nec hos tuo datos arbitrio. Tentorium undiq; uentis peruium, ac ne tentorium quidem. Durandum sub

dum sub dio, cubitandum humi, standum in armis, ferenda media, frigus, æstus, puluis, hyber, seruicndum duabus, uapulandum ferulis, quandoquidem nulla est ullius mandij seruitus indignior, quã militum. Ad hæc ad triste signum eundum in mortem, ut aut occidas immaniter, aut cadas infelicius. Tantum malorum suscipitur, ut ad rem omnium miserrimam liceat peruenire. Tam immensis malis nos ipsos prius affligimus, ut alios possumus affligere. Quod si uelimus rem ad calculum uocare, & ueris rationibus expendere, quanti bellum constat, quanti pax, profecto comperiemus, hanc uel decima parte curarum, laborum, molestiarum, periculorum, sumptuum, denique sanguinis posse comparari, quibus bellum accersitur. Tantam hominum turbam'educis in periculum, ut oppidum aliquod euertas, at horum opera, uel atra periculum, aliud extrui poterat multo præclarius oppidum. Sed noxre uis hosti, iam hoc ipsum inhumanum. Attamen illud expende, num illi noxre non possis, nisi prius noceas tuis. Et furiosi uidetur hominis, tantum certi mali sumere, cum incertum sit quo sit alea belli casura. Verum esto, rapuerit ad hanc uesaniam ethnicos, uel stultiã, uel ira, uel ambitio, uel auaritia, uel immanitas, siue (quod magis arbitror) ab inferis immisise furie. Vnde hoc nobis in mentem uenit, ut Christianus in Christianum cruentum stringat ferrum. Parriacuum

uocatur, si frater occidat fratrem. At Christianus coniu-
 etior Christiano, quàm ullus germanus germano nisi firmi-
 ora sunt naturæ uincula, quam CHRISTI. Quàm ab-
 surdum est, eos penè continenter inter se belligerari, quos
 una domus habet ecclesia, qui eiusdem corporis mem-
 bra, communi capite gloriantur, nempe CHRISTO,
 communem habent patrem in cœlis, communi uegetantur
 spiritu, iisdem initiati sunt mysterijs, eodem redempti san-
 guine, eodem renati fonte, iisdem aluntur sacramentis,
 eidem militant imperatori, eodem uestuntur pane, eiu-
 dem partâpes sunt calicis, communem habent hostem
 diabolum, postremo ad eandem omnes uocati sunt hære-
 ditatem. Vbi sunt tam multa perfectæ concordie sacra-
 menta? ubi tam innumera pacis documenta? Vnum præ-
 ceptum CHRISTVS appellauit suum, nempe chari-
 tatis. Cum hac, quid æque pugnat atque bellum? Felici
 pacis omine salutat suos. Discipulis præter pacem nihil
 donat, præter pacem nihil relinquit. In sacris illis prædi-
 cibus illud præcipue patrem orat, ut quem modum ipse
 idem erat cum eo, ita et sui, hoc est, Christiani, idem essent
 secum. Iam plus audis, quàm pacem, plusquàm amicitiam,
 plusquàm cōcordiã. CHRISTI typū habebat Solomon,
 quod Hebræis pacificū sonat, ab hoc sibi templum extrui
 uoluit. Nato CHRISTO, nō bellum, neq; triumphos,
 sed pacem canunt angeli. De nondum nato prænunt u-
 tes ille mysticus, Et factus ē in pacē locus eius. Vniuersam
 illius

illius doctrinā exaucte, nihil unquam reperies; quod non
 spiret pacem, quod non sonet amicitiam, quod non sapiat
 charitatem. Et quoniam intelligebat pacem aliter non pos-
 se constare, nisi penitus contemptis his, pro quibus mun-
 dus hic digladiatur, iussit ut à se disceremus esse mites.
 Beatos uocauit, qui diuitias pronihilo duarent, nam hos
 uocat pauperes spiritu. Beatos, qui uoluptates huius mū-
 di spernerent, quos lugentes appellat, qui se paterentur
 suis exturbari possessionibus, sciētes hic nihil aliud esse,
 quā exilium, ueram patriam, uerā possessionem in cœ-
 lo sitam esse pijs. Beatos, qui bene merentes de omnibus,
 impune & male audirent, & malis afficerentur. Vetu-
 it, ne quis malo resisteret. Breuiter ut omnis illius doctri-
 na, tolerantiam & amorem præcipit, ita tota uita nihil
 aliud docet, quā mansuetudinem. Sic ille regnauit, sic bel-
 lauit, sic uiuāt, sic triumphauit. Nec aliud inculcānt Apo-
 stoli, qui purum adhuc CHRISTI spiritū imbiberāt,
 & musto illo feliāter erant temulēti. Quid undiq; sonant
 omnes Pauli literæ, nisi pacem, nisi longanimitatem, nisi
 charitatem? Quid Ioannes loquitur, quid iterat, nisi dile-
 ctionem? Quid aliud Petrus? qd aliud omnes uere Chri-
 stiani? Vnde tantus bellorum tumultus inter filios pacis?
 An fabula est, quod CHRISTVS se uitem appellat,
 suos palmites? Quis unquam uidit palmitem pugnare
 cum palmite? An uanum est, quod nō semel scripsit Pau-
 lus Ecclesiam nihil aliud esse, quā unum corpus è diuer-
 sis membris

sis mēbris connexū, adhærēs uni capiti, CHRISTO?
 Quis uidit oculum pugnare cum manu, aut uentrem cum
 pede? In hoc uniuerso, rerum omnium tam dissimilium,
 harmonia est. In animalis corpore, pax est membro cum
 membro, quod quæq; pars dotis habet, nō uni sibi habet,
 sed in cōmune omnibus. Si quid accidit uni cuilibet, opi-
 tulatur uniuersum corpus. An plus pōt in perituro cor-
 pore naturæ connexio, quā in mystico & immortalī, co-
 pula spiritus? An frustra precamur illud ex præscripto
 CHRISTI Fiat uoluntas tua, quemadmodum in cœlo,
 sic & in terra? In illa ciuitate, summa concordia est. At
 CHRISTVS nihil aliud esse uoluit suam ecclesiam,
 quā cœlestem quēdam populum in terris, ad illius ima-
 gnem, quoad fieri potest, uiuentem, illo properantem, ab
 illa pendentem. Age finge, iam mihi nunc nouum aliquē
 hospitem, uel ē lunaribus illis ciuitatibus, quas inhabitat
 Empedocles, uel ex uno quopiam mundo eorum, quos
 innūerabiles fabricatus est Democritus, in hunc nostrū
 uenisse, quid hic rerū agatur cupientem cognoscere. Cūq;
 de singulis edoctus audierit esse unum quoddā animal,
 mire cōmixtum ex corpore, quod cum brutis habeat cō-
 mune, ex animo, quo diuinæ mentis referat imaginem,
 Id adeo esse generosum, ut quanquā hic exulet, tamen cæ-
 teris omnibus imperet animātib; quod ob cœlestem ori-
 gnem semper ad cœlestia nitatur & immortalia. Quod
 in tantum aīræ fuerit æterno numini, ut quoniā neq; na-
 turæ ui

turæ uiribus, neq; philosophiæ rationibus assequi poterat, quod affectabat, unicum filium suum huc delegarit qui nouum doctrinæ genus inuexerit. Deinde simulatq; totam CHRISTI uitam, ac decreta perdidicerit, cupiat ex edita quapiam specula, uidere quod audisset, Vbi conspexerit cætera animantia probe in suo genere degerere, ac naturæ legibus duâ nihil appetere, nisi quod dicitur natura, unum animal inter se cauponari, negodari, rixari, belligerari, nonne quoduis animal, potius suspicabitur hominem esse de quo audierit, quàm ipsum hominem? Deinde admonitus ab indiæ q; sit homo, iam dissipat ubi sit grex ille Christianus, qui cœlestis illius doctoris institutû sequentes, angelicæ ciuitatis simulachrum exhibeant, an non ubiuis potius iudicabit habitare Christianos, quàm in hisce regionibus, in quibus tantam uideret opulentiam, luxum, libidinem, fastum, tyrannidem, ambitionem, fraudem, inuidiam, iracundiam, discordiam, rixas, pugnas, bella, tumultus, breuiter omnium rerum, quas CHRISTVS damnat, maiorem penè Lernam, quàm apud ullos Turcas, aut Saracenos? Vnde igitur pestis hæc irrepsit in populum Christianum? Nimirum paulatim hoc quoque malum, sicuti cætera pleraque, receptum est ab incautis. Siquidem omne malum, aut sensim obrepit in hominum uitâ, aut sub prætextu boni se se insinuat. Primum igitur irrepsit eruditio, uelut idonea res ad confutandos hæreticos, philosophorû,

philosophorum, poëtarum et oratorum literis armatos, Et initio quidem non ista, discebatur à Christianis, sed quibus forte contigerant ante CHRISTVM cognitum, hij quod iam partum erat in pios conferebant usus. Eloquētia quoq; dissimulata magis quā spreta primū, deinde palam etiam comprobata. Proinde sub prætextu profligendi hæreticos subrepsit ambitiosa rixandi libido. quæ non mediocrem ecclesiæ pestem inuexit. Tandem huc processum est, ut in mediam Theologiam totus sit receptus Aristoteles, et ita receptus, ut huius authoritas penè sanctior sit quàm CHRISTI. Nam siquid ille dixit, parū accommodum ad uitam nostram, licet interpretamento detorquere, cæterum exploditur ilico, qui uel leuiter ausit Aristotelis oraculis refragari. Ab hoc didicimus nō esse perfectam hominis felicitatem, nisi corporis et fortunæ bona accesserint. Ab hoc didicimus non posse florere rempublicam, in qua sunt omnia cōmunia. Huius omnia decreta, cū CHRISTI doctrina conamur adglutinare, hoc est aquam flammis miscere. Recepimus nonnihil et à Cæsareis legibus, propter æquitatem, quam præferunt, et quo magis conuenirent, Euangelicam doctrinam ad eas quoad licuit detorsimus. At hæc permittunt uim uirepellere, suum quemq; ius persequi, probant negotiationem, redpiūt usuram, modo moderatam, bellum æu rem præclaram efferunt, modo iustū. Dentque tota iam CHRISTI doctrina, dialecticorum, sophistarum, mathematicorū,

thematicorum, oratorum, poetarum, philosophorum, et iureconsultorum, gentilium literis, ita contaminata est, ut maxima pars eui consumenda sit, priusquam uacet, arcanas scrutari literas, ad quas ut aliquando uenias, tot tamen opinionibus mundanis infectus accedas, oportet, ut CHRISTIam decreta, aut prorsus offendat, aut ad illorum dogmata torqueantur. Atque hæc res adeo non improbat ut nefas sit cum de Christianis loqui literis, qui se nugis Aristotelias, uel potius sophistias, totum ad ambas usque, quod aunt, aures non expleuerit. Quasi uero CHRISTI doctrina sit huiusmodi, ut non uel maxime possit esse communis omnium, uel ullo pacto cum philosophorum sapientia consentiat. Post hæc reëpimus honorem nonnihil. Quem deinde ueluti debitum cœpimus exigere. Id uisum est non iniquum. Deinde reëpimus opes, sed in pauperum subsidium distribuendas, post etiam in usus nostros. Quidni, posteaquã didicimus hunc esse charitatis ordinem, ut sibi quisque sit proximus? Neque deerat prætextus, huic malo, Pium consulere liberis, Aequum prospicere uenturae senectuti. Postremo aut reijcã opes, si atra fraudem contingant? His gradibus paulatim eo uentum est, ut is optimus habeatur, qui sit locupletissimus, nec unquam maior fuerit honos diuitijs atque uel Ethnicos, quã hodie sit apud Christianos. Quid enim est omnino, uel sacrum, uel prophanum, quod non harum geratur arbitrio? Videbatur his ornamentis conuenire, nonnihil imperij.

imperij. Neq; defuit, qui uoluerit cedere. Receptum est hoc quoq; sed grauatim & paræ. Demũ ita, ut solo titulo contenti, rem libèter in alios reijcerent. Postremo paulatim huc itum est, ut Episcopus sibi, non uideatur episcopus, nisi mundanæ ditionis aliquid accesserit. Parum honestus Abbas, si nusquã possit, quod possunt tyranni. Tandem perfricta facie, pudorem omnem abster sinus, omnia uere auidiæ repagula discussimus. Quicquid unquam apud Ethnicos fuit auaritiæ, quicquid ambitionis, quicquid luxus, quicquid fastus, quicquid tyrannidis, id imitamur, æquamus, uinamus. Et ut de leuioribus interim sileam, an unquam apud Ethnicos bellatum est, aut æque perpetuo, aut crudelius, quam inter Christianos? Quas tempestates, quos bellorum æstus, quoties dississa fœdera, quas strages his paucis annis conspeximus? Quæ natio, cum qua non conflictata est ferro? Et postea Turcam execramur, quasi possit ullum spectaculum esse Turcis iucundius, quàm quod illis quotidie mutuis cladi- bus exhibemus ipsi. Insaniebat Xerxes, cum ingentem illam multitudinem Græciam inuasurus educret. An tibi constitisse animo uidetur, qui Atho monti minaces scripserit epistolas, ni cederet, qui mari Helle sponto, quod parũ commodum fuisset nauigare uolenti, plagas iusserit infligi? Furebat Alexander ille magnus. Quis negat? Optabat semideus ille plureis mundos, quos deuinceret, tanta gloriæ febris, iuuenilem obsederat animum. Et tamen isti,

isti, quos Seneca nō dubitat furiosos appellare latrones, bellabant humanius nobis, bellabant maiore fide, nec similibus machinis, nec similibus artibus, nec tam frivolis titulis, quā bellamus Christiani. Illi præter gloriam nihil ambiebant. Gaudebant florentiores reddere provincas, quas bello subegerant, populos agrestes, sine literis, sine legibus ritu ferarum uiuentes, auilibus artibus expoliebant. Regiones incultas extructis oppidis reddebant ælebres. Parum tuta communiebant, pontibus, littoribus, aggeribus, milleq; id genus commoditatibus, uitam hominum adiuuabant, ut tum expedierit deuina. Quin in medijs etiam bellis, quā multa feruntur, ab his uel dicta sapienter uel gesta temperate? Cæterum quæ geruntur in bellis Christianorum, & obscuriora sunt & atrociora, quā ut sint hic commemoranda. Proinde quod in illis erat pessimum, id solum exprimimus, immo superamus. Sed iam operæ prædum fuerit audire, quibus modis hanc tantam insaniam nostram tueamur. Si nullo, inquit, pacto fas esset bellare, deus nō fuisset Iudæis autor bellandi aduersus hostes. Audio, sed illud addas oportet Iudæos nūquam bellasse inter se, uerū aduersus alienigenas & impios. Nos Christiani pugnamus cū Christianis, illis diuersa religio et nō eadem numina, dissidij causa fuit, nos aut puerilis ira, aut peccati fame, aut gloriæ sitis, sæpenumero fœda mercæshuc adducit,

adducit, illi iussu diuino pugnabāt, nobis animi perturbatio
 ferrum dat in manū. Quancūq; si usq; adeo placet exem-
 plum Iudæorum, quin eadem opera, præputum accide-
 mus? quin immolamus peccantes? quin abstinemus a car-
 ne suilla? Cur non duāmus singuli plures uxores? Cum
 hæc execremur, cur solum bellandi placet exemplum?
 cur hic deniq; literam sequimur occidentem? Iudæis per-
 missum est bellum, sed ita, quemadmodum & repudiū,
 nimirū ob duritiā ingenij. At posteaquā CHRISTVS
 iussit recōdi gladium, nefas est pugnare Christianos, ni-
 si pulcherrimū illud prælium, cum terribilibus hostibus ec-
 clesie, cum studio peccunie, cum iracundia, cum ambitione,
 cum metu mortis. Hi sunt Philisti nostri, hi Nabughodo-
 nosor, hi Moabite, & Ammonite, cum quibus nullas no-
 bis indutias esse oportet, assidue conferēde manus, donec
 exāsis funditus hostibus succedat tranquillitas, quos nisi
 subegerimus, neq; cuiquā secum, neq; cum alio uera pax
 constare poterit. Solum hoc bellum ueram gignit pacem.
 Hic qui uicerit, cum nemine mortalium belligerari uelit.
 Nihil enim me mouet, quod quidam duos gladios inter-
 pretantur utranq; potestatem, secularem & ecclesiasti-
 cam. Cum CHRISTVS in hoc ipsum passus sit Petrū
 errare, ut posteaquā iussus esset gladium recondere, ne-
 minē dubiū relinqueretur, quin uictum esset bellum,
 quod antea uidebatur esse liātum. Sed Petrus, inquit,
 pugnavit. Pugnavit, sed Iudæus adhuc, nondum accepto
 spiritu

spiritu uere Christiano. Pugnavit non pro suis titulis, aut prædijs, uti nos, ne pro sua quidem uita, sed pro uita magistri. Deniq; pugnavit is, qui paulo post abnegavit. Si placet exemplum pugnantis, placeat & infidantis. Et cum simplia laberetur affectu, tamen reprehensus est. Alioqui, si præbatur huiusmodi defensionem CHRISTVS, sicut quidam insulsiſſime interpretantur, cur omnis illius & uita & doctrina, nihil aliud quàm tolerantiam prædicat? Cur suos baculo tantum & pera armatos, tyrannis obediunt? Si gladius ille, quem diuenditis omnibus iubet emere CHRISTVS, est moderata aduersus persecutores defensio, quemadmodum impie quidam interpretantur, nedum inerudite, cur hac nunquam usi sunt martyres? At dicat hoc, inquit, ius naturæ, legibus comprobatum est, consuetudine receptum, ut uim ui propellamus, & uitam quisq; suam tueamur tum & pecuniam, quandoquidem animæ loco est, ut inquit Hesiodus. Fateor, at his omnibus efficator gratia, dicat, ne remaledicamus maledicentibus, ut de malemerentibus benemercamur, ut tollenti partem possessionum, totam concedamus, ut deprecemur pro his quoq; qui mortem intentant. Ad apostolos, inquit, ista pertinent, immo ad uniuersum CHRISTI populum, & corpus. ut diximus, quod totum absolutum esse oportet, etiam si in dotibus aliud membrum alio sit insignius. Ad eos nihil pertineat doctrinam CHRISTI, qui non sperant præmium cum CHRISTO. Illi pro

pecunia prædijsque digladiantur, qui rident quod dixit
 CHRISTVS, beatos pauperes spiritu, hoc est, eos di-
 uites, qui nihil in hoc mundo concupiscerent, diuitiarum,
 Qui felicitatis summam in his collocarunt opibus, dimi-
 cant pro tuenda uita, sed ij, qui non intelligunt hanc mor-
 tem esse potius quàm uitam, & pijs immortalitatem esse
 paratam. Iam obijciunt nobis Romanos aliquot pontifi-
 ces, qui bellandi fuerint auctores, simul & adiutores.
 Obijciunt decreta patrum, in quibus bellum approbari
 uidetur. Sunt quidem huiusmodi quædam, sed apud re-
 centiores, CHRISTI uigore iam relanguescente, sed
 ea per pauca, cum sint innumera apud probate sanctita-
 tis scriptores, quæ à bello deterreant. Cur hæc pauca
 nobis potissimum in mentem ueniūt? Cur à CHRISTO,
 ad homines deflectimus oculos, & incerta exempla quæ
 indubitatum sequi malumus? Romani pontifices primum
 homines fuerunt. Deinde fieri potest, ut aut stulti fuerint,
 aut mali. Quanquàm ne in istis quidem comperies hoc ge-
 nus bellorum, quo nos assidue conflictamur, approba-
 tum fuisse. Id quod clarissimis euincere argumentis, ni
 fugerem digressioni longius immorari. Laudauit diuus
 Bernardus bellatores, sed ita laudauit, ut nostram omnē
 damnet militiam. Quanquàm cur me moueat potius Ber-
 nardi scriptum, aut Thomæ disputatio, quàm CHRISTI
 dogma, qui in totum uetuit, ne malo resistamus, nimirum
 eo more, quo uulgus resistit? Sed licet, inquit, unum ma-
 leficum

lesicium afficere supplicio, licet igitur et auitatem ulciscā bello. Quid hoc loco responderi possit, prolixius est, quā ut sit replicandum. Illud modo dicam, hoc interesse quod in iudicijs conuictus dat poenas legibus, in bello utraque pars alteram ream agit, illic ad eum modo redit malum, qui læsit, exemplum ad omnes peruenit, hic maxima pars malorum in eos redundat, qui minime digni sunt malo, nempe ad agricolas, ad senes, ad matronas, ad pupillos, ad uirgines. Cæterum si ex re omnium pessima quicquā omnino commodi potest colligi, id totum ad sceleratissimos aliquot latrones deriuatur, ad militem mercenarium, ad strenuos prædones, ad pauculos forte duces quorum artificio bellum in hoc ipsum fuerat excitatum. Et quibuscum nunquā melius agitur, quā in summo rei pub. naufragio. Illic uni non paratur, ut omnium consuletur salutē, hic ut paucorū, aut unius fortassis uicē ulciscamur, tot hominum milia nihil commertorum crudeliter affligimus. Præstat paucorum admissum impunitum omiti, quā dum unum, aut alterum in poenam deposuimus incertā, nostros pariter et finitimos, et innocentes hostes, sic enim uocamus, in certū ad ducere discrimen. Satius est relinq̃ vulnus, cui sine graui totius corpis p̃niāe, mederi nō queas. Quod siq̃ clamet iniquū, nō dare poenas, q̃ peccarit, respondeo multo esse iniquus, tot innocentū milia, à tra meritū in extremā uocari calamitatē. Quāq̃ his temporibus omne ferē bellū ē titulis nescio quibus nasci uidemus,

& ex principum fœderibus, dum ut unum aliquod opus
 pidulum suæ vindicent ditioni, totum periclitantur impe-
 rium. Deinde hoc ipsum, quod tanto sanguine vindicatum
 est, rursus aut reuendunt, aut donant. Dixerit aliquis,
 Non uis igitur principes suum ius persequi? Sæo non esse
 mei similiū, de principum negocijs audacius disputare,
 quod ut tutū sit, prolixius tamen est, quā ut huic loco cō-
 ueniat. Tantum illud dicam, si titulus qualiscunq; uidebi-
 tur idonea suscipiendi belli causa, in tantis rerum huma-
 narum uiābus, tantis commutationibus, nulli posse titulū
 deesse. Quæ gens non aliquando suis sedibus et pulsa fuit
 & pepulit? Quoties aliunde demigratum est alio? Quo-
 ties huc & illuc, uel casu, uel ex fœdere translata impe-
 ria? Repetant scilicet hodie Patauini Troianum solum,
 quod Antenor olim fuerit Troianus, Repetant Africam
 & Hispaniam, Romani, quod hæc prouinciæ quondā fue-
 runt Romanorum. Dominium uocamus quod est admini-
 stratio. Non est idem ius in homines natura liberos & in
 peædes. Hoc ipsum ius quod habes, populi consensus de-
 dit. Eiusdem autem ni fallor est tollere qui contulit, uide
 quā non magna res agitur. Non illud decertatur, ut hæc,
 aut illa ciuitas bono principi pareat non tyranno seruiat;
 sed utrum Ferdinandi censeatur titulo, an Sigismundi, Phi-
 lippo censum pendat, an Ludouico. Hoc est illud egregiū
 ius, ob quod uniuersus orbis bellis, cædibusq; misce-
 tur. Sed esto, ualeat quantumlibet hoc ius, nihil intersit
 inter

inter priuatum agrum, & ciuitatem, nihil inter pecudes tuo ære emptas, & homines non solum ingenuos, uerum etiam Christianos, attamen prudentis est expēdere, num tanti sit ut tam immensis tuorū malis persequaris. Si primā pīs animū præstare non potes, at saltem negotiatoris adhibe. Contemnit ille dispendium si perspexerit uitari nō posse, nisi grauiore iactura, & lucri loco duat, quod paulo damno cum fortuna deaderit. Saltem illum imiteris, de quo uulgo non infestius fabula celebratur, parum conueniebat inter duos quosdam cognatos, de re diuidunda. Cumq; neuter alteri uellet concedere, res eō spectabat ut irectur in ius, & iudicum sententijs controuersia finiretur. Adibantur aduocati, Parabantur dicæ, Res erat cū iureconsultis. Aditi iudices, contestata lis, cœpit agi causa, hoc est, bellum susceptum. Ibi alter mature resipiscens, aduersarium priuatim acersitum his uerbis alloquitur. Principio parum decorum est, ut quos natura copulauit, pecunia dissoctet. Deinde incertus est litis euentus, haud minus quā belli. Suscipere nobis in manu est finire nō est. De centum aureis tota lis est. Eius summæ duplum in notarios, in promotores, in aduocatos, in iureconsultos, in iudices, in iudicum amicos expendetur, si legibus experiamur. His erit inscruendum, adulandum, dādum, ut ne dicam interim curas, ambiendi, cursitandiq; labores, ut maxime uincam plus tamen est incommodi quā commodi. Quin magis ipsi nobis sapiamus quā istis prædonibus, &

in hos male collocandam pecuniam, inter nos partimur. Concede dimidium de tuo, ego tantundem de meo concedam. Ita & amicitiam nostram, alioqui perituram lucris faciemus, & tantam molestiam effugiemus. Quod si recusas quicquã concedere, ego uel uniuersum negotium, tuo permitto arbitratui. Malo penes amicum sit hæc pecunia quã penes insatiabiles illos prædones. Abunde magnum facero lucrum, si & famæ peperero, & amicum seruaue ro, & tantum effugeromolestiarum. Mouit aduersarium tum rei ueritas, tum cognati festiuitas. Rem inter se trans egerunt, iratis aduocatis & iudiabus, quos coruos deluserant hiantes. Vel horum igitur prudentiam, in re tanto periculosiore studeas imitari. Neq; solum spectes quod uelis assequi, sed quanta bonarum rerum iactura, quantis periculis, quantis calamitatibus sis assecuturus, ut assequaris. Quod si æu landibus hinc atq; hinc expensis commedis & incommodis, comperis, multo potiorẽ esse pacem iniquam, quã bellum æquum, cur mauis Martis aleam experiri? Quis enim nisi demens aurco piscetur hamo? Si uides multo plus impendij, quã lucri, etiam si felicitèr cadant omnia, nonne præstat aliquid de tuo iure concedere, quã paululum commodi, tam innumeris mercari malis? Malo penes quemcunque sit titulus, si mihi tanta Christiani sanguinis iactura uindicandus est. Ille quisquis est, multis iam annis possedit. Assuevit habenis, agnosatur à suis, fungitur munere principis, & exorietur aliquis,

aliqui, qui ueteri quopiā titulo ex annalibus, aut oblitteratis monumentis repto, bene cōpositū rerū, statum, sursum ac deorsum misceat. Præsertim cū uideamus in rebus mortaliū nihil suo loco consistere, sed ludibrio fortunæ, uelut æstu quodā affluere ac defluere. Quorsum attinet tanto tumultu uindicare, qđ mox quolibet casu sit aliō demigraturū? Postremo si ista tā leuicula nō possunt cōtēnere christiani, quorsum opus ē, p̄tinus ad arma rapi? Tot habet mūdi Episcopos graues et eruditos, tot habet uenerabiles abbates, tot optimates grādæuos, et lōgo rerū usu sapientes. Cur nō potius horū arbitrio, pueriles istiusmodi principū querimonie componuntur? Sed honestior est illorū oratio, q̄ prætexunt ecclesiæ defensionē, quasi uero populus non sit ecclesia, aut quasi tota ecclesiæ dignitas in sacerdotū opibus sita sit, aut quasi bellis ac stragibus orta, p̄uecta, cōstabilita sit ecclesia, ac nō potius sanguine, tollerātia, uitæq; cōtēptu. Mihi sane ne hoc qđ adeo p̄bandum uidetur, qđ subinde bellū molimur in Turcas. Male p̄fecto agitur cū religiōe Christiana, si illius incolumitas à talib⁹ pēdet præsidijs. Neq; cōsentaneū est, his iniurijs bonos gigni Christianos. Qđ ferro paratū est, ferro uicissim amittitur. Vis Turcas ad Christū adducere? ne ostētemus opes, ne militū manū, ne uires. Videāt in nobis nō titulū tantū, sed certas illas hoīs Christiani notas, uitā innoxia, studiū bene merēdi etiā de hostib⁹, iunctā oīm iuriarū tolerātia, pecuniæ cōtēptū, gloriæ neglectū, uitā uile

audiant cœlestem illam doctrinam, cum huiusmodi uita congruentem. His armis optime subiguntur Turcæ. Nūc sæpenumero mali pugnamus cum malis. Dicam aliud & utinam audacius, quam uerius, si titulū cruāsq; tollas in signe. Turcæ cum Turcis digladiamur. Si militum manu constituta est religio, si ferro confirmata, si bellis aucta, tueamur eam ijsdem præsidijs. Quod si diuersis rationibus peracta sunt omnia, cur ueluti Christi præsidio diffisi, ad ethnicas confugimus suppetias? At cur non iugulem, inquit, eos, qui nos iugulant? Itane putas indignū, siq; sit te scelerator. Cur non spoliās spoliāntem? Cur non conuictaris conuictanti? Cur non odisti, odio habentē? An Christianum faciūsus esse putas, si trucidatis impijs quidē, sed tamen hoībus pro quibus seruandis mortuus est CHR I stus, gratissimā diabolo uictimam mactes, bisq; delectes hostem, & quod occiditur homo, & quod occidit Christianus? Plerique dum uolunt uideri ualde Christiani, student Turcis quāmplurimum facere mali, & quod facere non possunt, execrantes, imprecantur. Cum hoc ipso argumento, parum Christianum liceat deprehendere. Succurre Turcis, ex impijs si potest reddito pios, si nō potes, opta, & agnoscam mentem Christianam. Verum hisce de rebus omnibus aliquanto copiosius audietur, cum edemus librum, cui titulum fecimus Antipolemo, quem olim Rhomæ uitam agentes, ad Iulium secundum Rhomanum pontificem conscripsimus, eo tempore, quo de bello in Venetos

Venetos suscipiendo, consultabatur. Illud deplorandum potius quàm refellendum. Si quis exactius rem exeatat, reperiet omnia ferè Christianorũ bella, uel è stultitia uel è malicia nasci. Nonnulli iuuenes & rerum imperiti, maiorum malis exemplis, historiarum, quas de stultis prodidere stulti monumentis, ad hoc inflàmmati, dehinc instigantibus adulatorum hortatibus, exámulantibus iureconsultis, ac Theologis assentantibus, aut conuiuentibus episcopis, fortassis & exigentibus, temere magis quàm malitiose bellum suscipiunt, & tanto totius orbis malo disant, bellum rem esse modis omnibus fugendam. Alios occultum odium, alios ambitio, alios animi feritas, in bellũ impellit. Quandoquidem ne nostra quidẽ Ilias quicquàm præterquam stultorũ regum & populorũ continet iras. Sunt qui non aliam ob causam bellũ mouent, nisi ut hac uia facilius in suos tyrannidem exercæant. Nam pãds tẽporibus, senatus autoritas, magistratuũ dignitas, legum uigor, non nihil obstant, quo minus liceat primãpi, quicquid libet. At bello suscepto, iam omnis rerum summa, ad paucorum libidinem deuoluta est. Euehantur, quibus bene uult primæps, deiciantur quibus insensus est. Exigitur pecunie quãtum libet. Quid multis? Tum demũ sentiunt se uere monarchas esse. Colludunt interim duces, donec infelicem populum usque ad radicem arrosent. Hoc animo qui sint, an cos putas grauati arrepturos, oblatam quãcunq; belli occasionem? Deinde morbum ne-

strum honestis titulis præteximus. In his Turcarum opibus, & obtendo religionis defensionem, obsequor odio meo, & prætexo ius ecclesiæ. Seruo ambitioni, sequor iram, rapit animus ferox & impotens, & ruptum fœdus, uiolatam amicitiam, omissum nescio quid desponsalium legibus, aut simile quippiam causor. Iam dictum est, quàm non assequantur hoc ipsum, quod affectant, & dum stulte uitant hoc, aut illud malum, in aliud, aut etiam in idem multo grauius inuadant. Etenim si gloria ducuntur, non paulo magnificentius est seruire, quàm perdere, multo pulchrius extruere ciuitatem, quàm demoliri. Deinde ut prosperrimo Marte res geratur, quanta gloria portio redibit ad principem, unde magnam partem sibi uindicat populus, cuius pecunia res confecta est, maiorem miles exterius, ut plerumque fit, & conductitius, nonnullam duces, maximam fortuna, quæ cum in omni negotio, tum in bello ualet plurimum. Si sublimitas animi stimulat in bellum, uide quæso, quàm non recte tibi consulis ista ratione. Dum uni non uis cedere, puta uicino principi, fortassis affini, forsitan olim bene merito, quanto abiecius te supplicem facis, dum suppetias imploras barbarorum? Dum inæstis, hominibus, prædonibus (per hos enim potissimum bellum geritur) polliceris, adularis, palparis. Et dum in æqualem feroculus esse studes, infamæ mortalium seæ te ipsum cogeris submittere. Dumque paras qualemcumque finitimum suis sedibus deijcere, pestilentissimam ne-

nam nebulonum colluvie, in tuas sedes admittas oportet. Non fidis affini, & armatae multitudini credis te ipsum? Quanto tutiorem poterat reddere concordia? Si lucro traheris, calculos adhibe. Placeat bellum, nisi uideris non æstimandis dispendijs, compendium peti, non solum longe minus, sed etiã incertum. Sed consulis reipublicæ, immonon alia uia ditius, ac perditius percunt respublicæ, quàm bello. Priusquã incipias, iam plus noausti patriæ, quàm sis profuturus uictor. Exhaustis diuitiopes, luctu funestas domos, omnia latronibus, furibus, stupratoribus imple. Has enim reliquias parit bellum. Et cum ante licuisset uniuersa frui Gallia, à multis regionibus te ipsum excludis. Si uere tuos amas, quin tibi illa ueniunt in mentem. Cur ego hanc tam floridam uuentutem omnibus malis obijciam? Cur tot matronas suis maritis, tot liberos suis orbabo parentibus? Cur titulum, nescio quem, & anceps uis, meorum asseram sanguine? Vidimus cum prætextu defendendæ ecclesiæ, bellum esset susceptum, crebris deamnationibus sic expilari sacerdotes, ut nullus hostis potuerit hostilius. Itaq; dum stulte uitamus foueã, ultro nos ipsos in foueam præcipitamus. Dum leuem iniuriam pati non possumus, ipsi nos summis afficiamus contumelijs. Dum pudet morigerum uideri principi, supplices reddimur infimis. Dum libertatẽ imprudẽter affectamus, grauissimæ feruituti nosmet irretimus. Dũ paululũ ueniamur lucri, dānis immēsis nos ac nostros afficiamus.

Prudentis

Prudentis erat hæc secum expendere, Christiani, si modo uere Christianus sit, rem tam tartareā, tam alicnam à uita simul & doctrina Christi, modis omnibus fugere, deprecari, propellere. Quod si uitari nullo pacto potest ob multorum improbitatem, ubi nihil intentatum reliqueris, posteaquam patris studio omnem moueris lapidem, tum proximum erit dare operā, ut mala res per malos geratur, & quamminimo dispendio humani sanguinis conficiatur. Si demus operam, ut re simus id, quod audimus, hoc est, nihil admiremur, nihil ambiamus, quod est huius mundi. Nam si tantū hoc agimus, ut hinc quammaxime expediti euolemus, si toto nisu rapimur ad, coelestia, Si felicitatis nostræ summam in uno Christo collocamus, Si quicquid est uere bonū, uere splendidum, uere uauandum in hoc uno situm esse credimus, si persuasum habemus hominē pium à nemine lædi posse. Si perpendimus, quā inania sint, quā fugacia, rerum humanarum ludibria. Si penitus intuemur, quā ardua res sit, hominem quodammodo transformari in deum, & hic ita meditatione quadam indefatigabili repurgari ab huius mundi contagijs, ut mox abiecto corporis exuuiio, in Angelorum demigret consortium. In summa si præstamus hæc tria, sine quibus nemo Christiani cognomen promeretur, Innocentiam, ut puri simus à uitijs, Charitatem, ut bene mereamur quoad fieri potest de omnibus, Patientiā, ut malefacentes toleremus, & si liceat,

Et si liceat, iniuriam beneficijs obruamus, quaeso quod
 bellum possit inter nos de nugis existere? Si fabula est
 Christus; cur non explodimus ingenue, cur illius titulo
 gloriamur? Sin is uere est Et uia, Et ueritas, Et uita,
 cur omnes nostræ rationes ab hoc exemplari tantopere
 dissident? Si Christum authorem agnoscamus, qui cha-
 ritas est, Et nihil docuit, nihil tradidit, nisi charita-
 tem Et pacem, agite non titulis Et insignibus, sed factis
 hunc exprimamus Et uita. Amplectamur pacis studi-
 um, ut CHRISTVS uiuissim agnoscat suos. In hoc
 pontifices, in hoc principes, in hoc ciuitates; consilia sua
 conferant. Satis haecenus fusum Christiani sanguinis.
 Satis uoluptatum exhibuimus Christiani nominis hosti-
 bus. Quod si quid suo more tumultuatur populus, à prin-
 cipibus cohibeatur, quos hoc oportet esse in republica,
 quod oculus est in corpore, quod in anima ratio. Rur-
 sum si quid turbant principes, certe Pontificum est, sua
 prudentia, suaq; authoritate, rerum motus componere.
 Vel tandem satiati bellis tam diutinis, pacis tangamur de-
 siderio. Trahit huc ipsa calamitas, inuitat CHRIS-
 TVS, adhortatur Pontifex, si quisquam alius uere
 maximus LEODEANUS, ac uere pacifica Salomonis
 nostri, uices agens. Cuius omnia uota, omnia consilia;
 omnes conatus huc tendunt, ut quos communis copulat
 fides, eos Et communis iungat concordia. Hoc molitur
 ut ecclesia, non opibus, aut imperio, sed suis ac proprijs
 dotibus

46 DVLCE BEL. INEX. ERAS. AVT.
dotibus efflorescat. Pulcherrimum profecto munus, ac
prorsus tali dignum heroe, clarissimis illis Mediabus
prognato, quorum auli prudentia factum, ut inclyta
Florentinorum auitas, diutina pacæ fuerit florentissima,
quorum domus omnium bonarum disciplinarum fuit præ
sidium. Ipse placidum ac mite sortitus ingentum, à tene-
ris, ut aiunt unguiculis, humanis literis, ac mansuetio-
ribus musis est initiatus, inter eruditissimos viros, ac ue-
lut in musarum gremio educatus, uitam ac famam inaul-
patam, & ne in liberrima quidem auitate Rhoma, ul-
la unquam sinistri rumoris aspersam macula, ad sum-
mum pontificium attulit. Ad quod hic non ingessit sese,
sed nihil, minus quam hoc expectans, ueluti diuina
uocæ nominatim asatus est, quo rebus humanis longa bel-
lorum tempestate fessis, succurreret. Sit penes Iulium
belli gloria, habeat ille sibi suas uictorias, habeat sibi
magnificos triumphos. Quæ quàm deceant Christianum
pontificem, haud est mei similitum pronundare. Dicam
hoc modo, Gloriam illius, qualiscunq; fuit, cum plu-
rimorum exitio doloreq; cõiunctam fuisse. Longe plus
ueræ gloriæ pariet Leoni nostro pax orbi reddita, quàm
Iulio pepererunt, tot bella per uniuersum orbem, uel
exatata fortiter, uel gesta feliater. Sed longius quàm par
est huic digressioni, uidebimur immorati, ijs qui de pro-
uerbijs, quam de pacæ, belloq; malunt audire.

FINIS.

MOGVNTIAE EX AEDI-
BVS IOANNIS SCH-
OEFFR. ANNO.
M. D. XXI.

